

Primljeno: 23.10.2019.

Prihvaćeno: 3.7.2020.

DOI: 10.36506/av.63.5

Anamaria Perović

Državni arhiv u Zadru

Zadar, Hrvatska

anamaria.perovic@dazd.hr

NEKOLIKO OSOBITOSTI SREĐIVANJA KORESPONDENCIJE NA PRIMJERU OSOBNOGA ARHIVSKOGA FONDA VINKA PULIŠIĆA, ZADARSKOGA NADBISKUPA I METROPOLITA DALMACIJE

UDK: 930.251:929Pulišić, V.(044)

Pregledni rad

U radu se iznosi način sređivanja i opisivanja korespondencije unutar osobnoga arhivskoga fonda na primjeru osobnoga fonda zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije Vinka Pulišića. Vinko Pulišić živio je od 1853. do 1936., a gradivo fonda nastalo je između 1727. i 1939. godine. Postupak arhivističkoga oblikovanja i razvrstavanja gradiva te cjeline arhivskoga fonda rađen je vodeći se propisanim arhivskim normama, uz sagledavanje smjernica iznesenih u literaturi koja se bavi tom tematikom. Ponajviše su pritom korištene suvremene preporuke za sređivanje, koje su pak u jednoj određenoj mjeri prilagođene potrebama proizišlih iz sadržaja samoga gradiva.

Ključne riječi: *osobni arhivski fond; Vinko Pulišić; Zadarska nadbiskupija; zadarski nadbiskup; arhivističko sređivanje; arhivistički opis; korespondencija; serija; arhivske norme*

1. Uvod

Osobni arhivski fond Vinka Pulišića,¹ zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije, u Arhiv Zadarske nadbiskupije pohranjen je 2005. godine. Gradivo fonda izvorno se je nalazilo u nadbiskupovoj kući – *palacu* na Olibu (*Slika 1*). Naslijedio ga je nadbiskupov nećak don Ivan Pulišić, a nakon njegove smrti 1962. godine njegova sestra Marija (Marušica). Godine 1973. Manfred Paštrović prenio je spise u svoju kuću na Silbi, te ih je kasnije predao u župni ured. Na inicijativu i zamolbu mons. Pavla Kere, 2005. godine sveučilišni profesor Ivica Vigato smjestio je gradivo u kutije i dopremio ga iz župnoga ureda na Silbi u ured Stalne izložbe crkvene umjetnosti u Zadru. Mons. Kero i knjižničar Pavao Galić spise su rasporedili u arhivske kutije označene natpisima, te je tako posloženo gradivo predano Arhivu. Jedan manji dio fonda donesen je u Arhiv naknadno, u putnom kovčegu, nerazvrstan.²

Vinko Pulišić, rođen 1853. na otoku Olibu, za svećenika je zaređen 1875. godine. Nakon završenoga doktorskoga studija teologije u Beču 1880., uz mnoge važne zadaće koje su mu bile povjeravane, obavljao je funkciju profesora u Centralnom bogoslovnom sjemeništu u Zadru sve do 1903. godine, kada je imenovan šibenskim biskupom. Upravu Zadarskom nadbiskupijom preuzeo je 1910. godine.

Službu zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije mons. Pulišić obavljao je u vremenu u kojem su društveno-politička zbivanja neminovno utjecala i na događaje unutar Nadbiskupije.³ Kada je Rapalskim ugovorom 1920. godine Zadar s najužom okolicom pripao Italiji, u postupku uređenja crkvene hijerarhije u Dalmaciji, želio je sačuvati Nadbiskupiju od rušenja i podjele, koja je prateći novonastale državne granice trebala uslijediti.⁴ Ponudio je pritom nekoliko puta svoju ostavku. Nakon njegove ostavke na službu zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije, godine 1922. papa Pio XI. imenovao ga je naslovnim nadbiskupom Cezareje u Kapadociji, nakon čega se je povukao iz Zadra u Olib, gdje je živio sve do smrti 6. veljače 1936. godine.

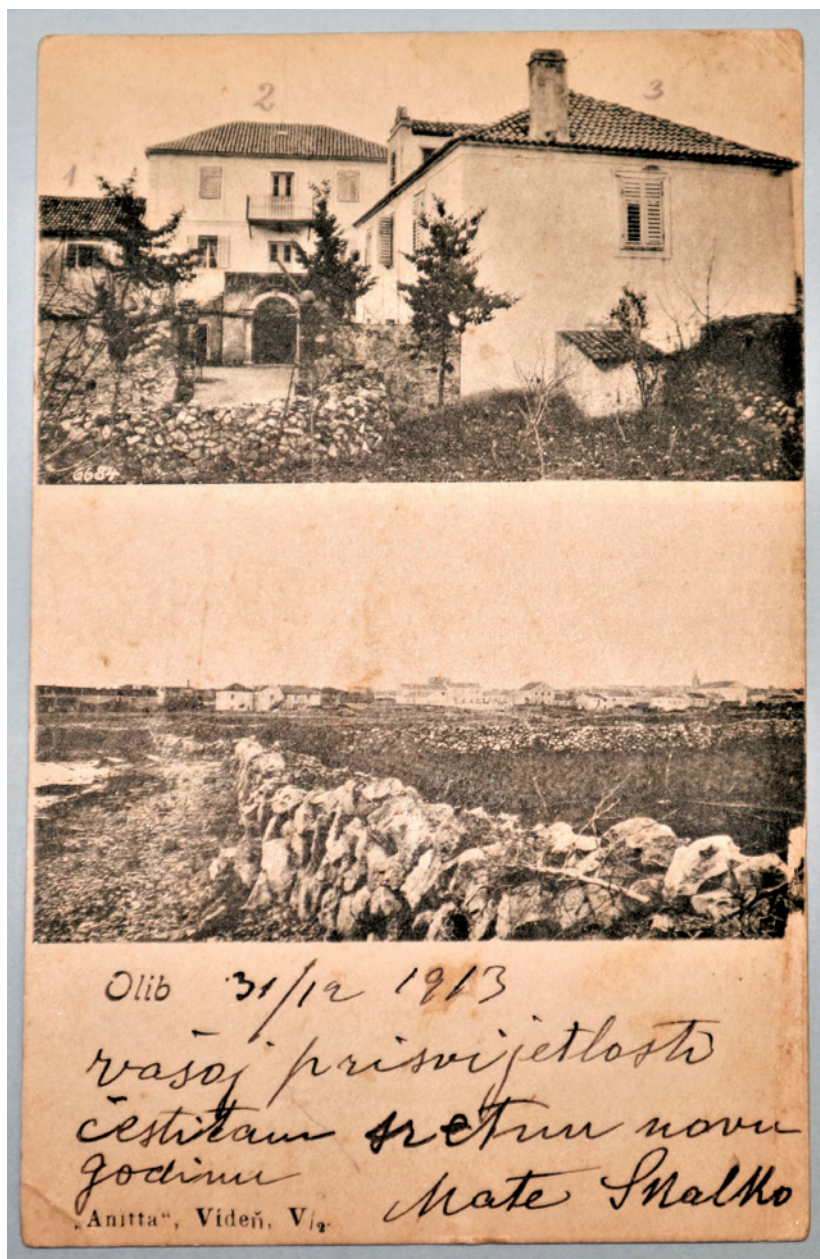
Spise nastale tijekom njegova djelovanja kao svećenika i profesora, potom kao šibenskoga biskupa i zadarskoga nadbiskupa, čine mnogi službeni dopisi, propovijedi i bilješke. Fond sadrži mnogobrojne odluke o imenovanju Vinka

¹ HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić.

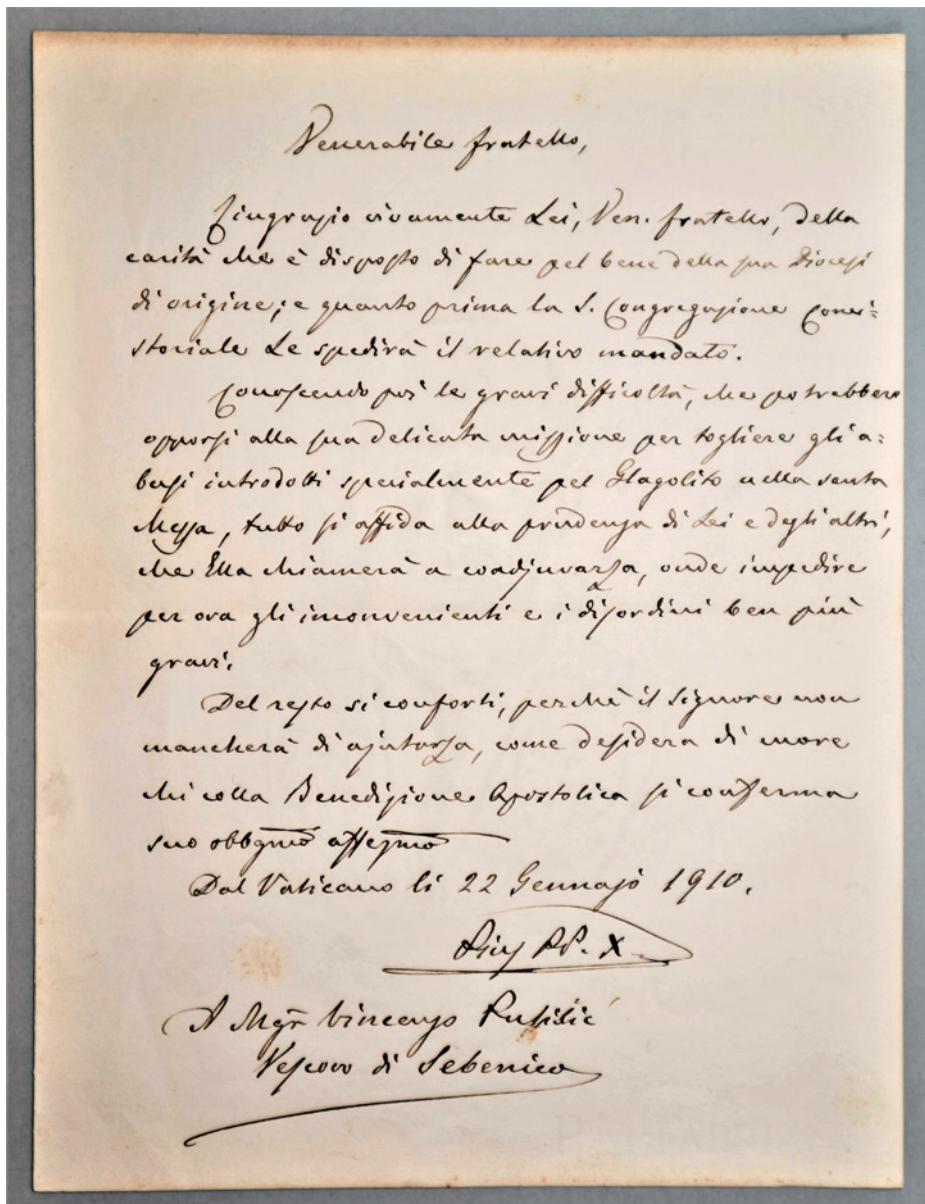
² Oliver Modrić i Josip Kolanović, *Vodič Arhiva Zadarske nadbiskupije* (Zadar: Državni arhiv Zadar, 2013), str. 183. Dio podataka, kao nadopunu onima iz *Vodiča Arhiva Zadarske nadbiskupije*, autorici je dao pokojni mons. Pavao Kero. Usp. Anamaria Perović, "HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić (1727/1939)," (analitički inventar fonda, Državni arhiv u Zadru, Zadar, 2018), str. 8.

³ Ante Gverić, "Crkva i politika kroz službu zadarskog nadbiskupa Vinka Pulišića: (1910.-1922.)," (doktorski rad, Sveučilište u Zadru, 2016), str. 18 i dalje.

⁴ Pavao Kero, *Zadarska nadbiskupija od 1918. do 1948. godine* (Zadar: Stolni kaptol sv. Stošije, 2010), str. 3, 6-8 i dalje.

Slika 1. Prednja strana i poledina dopisnice Mate Skalka upućena mons. Pulišiću 1913. godine, s prikazom nadbiskupove kuće na Olibu. HR-AZDN-40.5.1.475.

Slika 2. Pismo pape Pija X. (kasnije sveti Pio X.) upućeno 1910. godine šibenskomu biskupu Vinku Pulišiću. HR-AZDN-40. 5.1.401.⁵

⁵ Tekst pisma objavio je Pavao Kero. Vidi: Pavao Kero, "Dva vlastoručna pisma sv. Pija X. biskupu šibenskom Vinku Pulišiću," *Marulić* 36, br. 1 (2003): str. 47-48.

Pulišića na različite dužnosti i funkcije tijekom obavljanja svećeničke službe. Osobito su važne papinske bule o imenovanju za zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije 1910. godine, imenovanju za naslovnoga nadbiskupa Cezareje, kao i bula *Pastorale munus*, kojom su 1932. godine uređene nove granice Zadarske nadbiskupije.⁶ U fondu se nalaze i spisi koji se odnose na druge članove obitelji Pulišić – nadbiskupova oca Stjepana, brata Matu i očevoga strica don Stipana Pulišića. Unutar građiva brojni su i dokumenti koji svjedoče o otkupu otoka Oliba 1900. godine, kao dragocjen izvor za proučavanje povijesti nadbiskupova rodnoga mjesta. Nadbiskup Pulišić puno je učinio za svoje rodno mjesto te je njegova uloga u otkupu otoka Oliba, u vrijeme kada je još bio profesor na Centralnom bogoslovnom sjemeništu, posebno bitna. Osobito se je zauzeo i bio pokretač postupka kojim su žitelji otoka, dotadašnji zakupci, 1900. godine otkupili otok od vlasnika Dunata Filippija.⁷ Posebno važan dio fonda svakako je i znatna količina sačuvane korespondencije, koja predstavlja vrijednu građu za proučavanje kako crkvenih, tako i društveno-političkih zbivanja u Zadru i Dalmaciji u prvoj polovici 20. stoljeća (*Slika 2*).

2. Struktura fonda

Kao polazišni i glavni vodič u sređivanju i analitičkom opisu fonda, uz osnovne međunarodne norme ISAD(G)⁸ i ISAAR(CPF),⁹ korišteni su znanstveni i stručni radovi koji obrađuju tematiku sređivanja arhivskoga građiva sastavljena od osobne i obiteljske pisane ostavštine,¹⁰ kao i smjernice koje u knjizi *Osobni arhivski fondovi* donosi Melina Lučić.¹¹

⁶ Izvornici na latinskom jeziku i prijevod bule *Pastorale munus* na hrvatski jezik, kao i izvornik bule o dodjeli palija mons. Vinku Pulišiću, objavljeni su u knjizi: Kero, *Zadarska nadbiskupija*, str. 29-30, 51 i 81-86.

⁷ Vinko Pulišić, *Olib: Ukratko i prosto sastavio jedan stari domorodac* (Preko: Tisak katoličke hrvatske tiskarne, 1929), str. 12-14; Lovro Ivín, "Pregled povijesti otoka i naselja," u *Olib: Otok, selo i ljudi*, ur. Lovro Ivín (Zagreb: Družba Braća hrvatskog zmaja, 2009), str. 85-87; Ante Bralić, "Vinko Pulišić, nadbiskup zadarski i metropolita Dalmacije (1853.-1936.)," u *Olib: Otok, selo i ljudi*, ur. Lovro Ivín (Zagreb: Družba Braća hrvatskog zmaja, 2009), str. 250-251.

⁸ *ISAD(G): Opća međunarodna norma za opis arhivskoga građiva* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2001).

⁹ *ISAAR(CPF): Međunarodna norma arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006).

¹⁰ Usp. Danica Božić-Bužančić, "Obiteljski arhivi – sređivanje i naučna obrada," *Arhivski vjesnik* 14 (1971): str. 275-287; Danica Božić-Bužančić, "Osobni i obiteljski arhivi," u *Priručnik iz arhivistike*, ur. Bernard Stulli (Zagreb: Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, 1977), str. 128-139; Marina Štambuk-Škalić, "Vrednovanje arhivskoga građiva u osobnim arhivskim fondovima," *Arhivski vjesnik* 38 (1995): str. 81-91; Branka Molnar, "Obrada i opis arhivskoga građiva obiteljskih i osobnih fondova," u *Arhivi i društvo – izazovi suvremenog doba: Izlaganja s 2. kongresa hrvatskih arhivista*, ur. Ivana Prgin (Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2005), str. 1-10.

¹¹ Melina Lučić, *Osobni arhivski fondovi: Arhivistički pogled na prikupljanje, obradbu i interpretaciju rukopisnih ostavština u baštinskim institucijama* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014).

Prije sređivanja gradivo fonda bilo je raspoređeno u 19 arhivskih kutija, a jedan manji dio spisa nalazio se je u spomenutom putnom kovčegu nesređen. Unutar kutija gradivo je dijelom bilo grupirano tematski (osobni spisi, službeni spisi, propovijedi, dopisivanje, razno i dr.), no vrlo općenito i ponegdje nedosljedno na način da je istovrsno gradivo bilo zastupljeno na nekoliko različito označenih mjesta. Također, nije postojao nikakav popis spisa. Sređivanju gradiva pristupljeno je 2017. godine. Izrada analitičkoga inventara dovršena je u prosincu 2018. godine, a po završetku sređivanja spisi su raspoređeni u 24 arhivske kutije.

Stvaratelj gradiva pri odlaganju spisa i sam je ponegdje formirao određene manje cjeline, dijelom obilježene nazivima, što se nastojalo zadržati i tijekom postupka arhivističkoga sređivanja. Također, jedna je od osobitosti toga fonda mala bilježnica vođena u obliku urudžbenoga zapisnika u koju je mons. Pulišić upisivao primljene i poslane spise u razdoblju od 1908. do 1931. godine. U njemu je bio obuhvaćen samo dio spisa. U pojedinim dijelovima zapisnik je nepotpun, te nema upisa za pojedine godine. S obzirom na tematsku raznovrsnost, kao i činjenicu da nisu bili zatečeni kao posebno izdvojena cjelina, spisi protokolirani u tom zapisniku razvrstani su tijekom sređivanja jednako kao i svi ostali spisi fonda, odnosno prema inventarnim serijama i podserijama kojima sadržajno pripadaju. Prema oznaci koju im je autor zapisnika dodijelio (na prednjoj strani spisa ili na poledini), mogu se usporediti s evidencijom u zapisniku. Postojanje toga zapisnika stoga je u jednom dijelu znatno olakšalo posao arhivističkoga sređivanja, te je dio spisa bilo moguće identificirati upravo pomoću upisa koji se u njemu nalaze.¹²

Tijekom sređivanja iz fonda je izdvojeno gradivo koje je nastalo radom don Ivana Pulišića, nećaka mons. Vinka Pulišića. To gradivo pripojeno je fondu: HR-AZDN-39. Osobni arhivski fond Ivan Pulišić.¹³ Također, s obzirom na znatniju količinu, izdvojeno je i gradivo koje je nastalo djelovanjem nadbiskupova strica don Šime Pulišića, od kojega je formiran novi fond: HR-AZDN-54. Osobni arhivski fond Šime Pulišić.¹⁴

¹² HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić, 1.3.10. Urudžbeni zapisnik (tajnih) spisa mons. Vinka Pulišića, 1908.-1931.

¹³ HR-AZDN-39. Osobni arhivski fond Ivan Pulišić.

¹⁴ HR-AZDN-54. Osobni arhivski fond Šime Pulišić.

Nakon provedene identifikacije gradiva i proučavanja literature o životu i djelovanju stvaratelja¹⁵ te detaljnijega uvida u spise, planom sređivanja oblikovana je osnovna struktura fonda. Nju sačinjavaju serije, podserije i pod-podserije:¹⁶

1. Osobni spisi (1867./1939.; 4 i 1/10 kutije)
 - 1.1. Osobna dokumentacija
 - 1.2. Dokumenti o školovanju
 - 1.3. Bilješke, razni popisi i kratki dnevnički zapisi
 - 1.4. Odlikovanja
 - 1.5. Imovinsko-pravni dokumenti
 - 1.5.1. Ugovori i zadužnice
 - 1.5.2. Dokumentacija o kući na Olibu
 - 1.5.3. Dokumentacija iz osiguravajućih društava
 - 1.5.4. Računi i potvrde
 - 1.5.5. Razni imovinsko-pravni dokumenti
 - 1.6. Medicinska dokumentacija
 - 1.7. Ostalo
2. Službeni spisi (1875./1935.; 2 i 9/10 kutije)
 - 2.1. Odluke o imenovanjima/raspoređivanju na službu, te razrješenjima
 - 2.2. Svećenička služba
 - 2.2.1. Nastavnička djelatnost
 - 2.2.2. Svećenička služba do imenovanja za šibenskoga biskupa
 - 2.2.3. Služba šibenskoga biskupa
 - 2.2.4. Služba zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije
 - 2.2.5. Služba naslovnoga nadbiskupa Cezareje u Kapadociji
3. Propovijedi, bilješke i drugi zapisi (18.-20. st.; 3 kutije)
4. Društvene aktivnosti (1888./1934.; 1/10 kutije)
5. Korespondencija (1876./1935.; 6 kutija)
 - 5.1. Pisma, razglednice, dopisnice, čestitke i posjetnice
 - 5.2. Brzjavni

¹⁵ Usp. "Nekrologij: Dr. Vinko Pulišić," *Dijecezanski list za Šibensku biskupiju i Apostolsku administraciju* 11, br. 1-2 (1936): str. 12-14; Tomislav Bondulić, "50. obljetnica smrti: Dr. Vinko Pulišić biskup šibenski, nadbiskup zadarski i metropolita Dalmacije 1853-1936," *Vjesnik Zadarske nadbiskupije* br. 3-4 (1986): str. 52-53; Bralić, "Vinko Pulišić," str. 245-252; Kero, *Zadarska nadbiskupija*, str. 3 i dalje; Modrić i Kolanović, *Vodič Arhiva Zadarske nadbiskupije*, str. 182-183; Juraj Batelja, *Zadarska trilogija: Knjiga 2: Povijesne crtice o Zadarskoj nadbiskupiji u prvoj polovici 20. stoljeća i euharistijski kongresi u Preku (1925.) i Benkovcu (1938.)* (Zadar: Zadarska nadbiskupija, 2014), str.19-26; Gverić, "Crkva i politika," str. 16 i dalje. Korišten je i tekst koji je u pripremi: Pavao Kero, *Biografski leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije* (Zadar: rukopis), str. 520.

¹⁶ Perović, "HR-AZDN-40," str. 9-10.

- 5.2.1. Čestitanja na imenovanju za šibenskoga biskupa (57 brzojava)
- 5.2.2. Čestitanja na ređenju za šibenskoga biskupa (6 brzojava)
- 5.2.3. Čestitanja na ustoličenju za šibenskoga biskupa (64 brzojava)
- 5.2.4. Čestitanja Uskrsa, Božića i Nove godine (29 brzojava)
- 5.2.5. Čestitanja prigodom imendana mons. Vinka Pulišića te čestitanje Uskrsa i imendana (117 brzojava)
- 5.2.6. Čestitanja na carskom odlikovanju Redom željezne krune drugoga stupnja (17 brzojava)
- 5.2.7. Čestitanja na imenovanju za apostolskoga administratora Zadarske nadbiskupije (3 brzojava)
- 5.2.8. Čestitanja prigodom imenovanja za zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije (68 brzojava)
- 5.2.9. Čestitanja prigodom svečanoga ustoličenja za zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije (78 brzojava)
- 5.2.10. Molbe za obranu glagoljice i staroslavenskoga jezika na biskupskoj konferenciji (20 brzojava)
- 5.2.11. Čestitanja prigodom imenovanja za Carskoga tajnoga savjetnika (60 brzojava)
- 5.2.12. Razni brzojavi upućeni mons. Pulišiću (49 brzojava)
6. Obitelj Pulišić (1790./1920.; 2 kutije)
 - 6.1. Stjepan Pulišić
 - 6.1.1. Osobni i službeni spisi
 - 6.1.2. Imovinsko-pravni dokumenti
 - 6.1.3. Korespondencija
 - 6.1.4. Bilješke
 - 6.2. Mate Pulišić
 - 6.2.1. Osobni dokumenti
 - 6.2.2. Imovinsko-pravni dokumenti
 - 6.2.3. Korespondencija
 - 6.2.4. Bilješke
 - 6.3. Don Stipan Pulišić
 - 6.3.1. Osobni dokumenti
 - 6.3.2. Imovinsko-pravni dokumenti
7. Povijest Oliba (1738./1935.; 1 kutija)
8. Dokumenti drugih osoba (1727./1931.; 1 kutija)
 - 8.1. Ugovori, oporuke i drugi dokumenti
 - 8.2. Korespondencija

9. Tiskovine (1846./1934.; 3 kutije)
 - 9.1. Objavljena djela mons. Vinka Pulišića
 - 9.2. Imenovanje i ustoličenje za zadarskoga nadbiskupa i metropolita Dalmacije – novinski isječci
 - 9.3. Razni časopisi i radovi
 - 9.4. Novinski isječci i plakati s objavama o smrti raznih osoba, osmrtnice
 - 9.5. Listovi s člancima o Sarajevskom atentatu
 - 9.6. Novinski isječci – razni
 - 9.7. Razne tiskovine
 - 9.7.1. Pastoralna pisma i dopisi
 - 9.7.2. Dekreti
 - 9.7.3. Euharistijski kongresi i biskupske konferencije
 - 9.7.4. Molitve, svete sličice, plakati
 - 9.7.5. Državne ustanove i službenici
 - 9.7.6. Društva i organizacije
 - 9.7.7. Izložbe, pjesme, dopisi uprava časopisa
 - 9.7.8. Programi koncerata
 - 9.7.9. Pozivnice
 - 9.7.10. Reklamni letci i brošure
 - 9.7.11. Svaštice
10. Miscellanea (1823./1937.; 1 kutija).

Tijekom postupka sređivanja i opisivanja fonda, nailaskom na spise koji su se odnosili na članove obitelji stvaratelja fonda – ponajviše dokumente imovinsko-pravnoga karaktera, ali i korespondenciju – skicirano je i obiteljsko stablo nadbiskupa Pulišića, koje je prošireno i upotpunjeno podacima iz Zbirke matičnih knjiga i parica,¹⁷ te Zbirke matičnih knjiga Državnoga arhiva u Zadru.¹⁸ Taj postupak važan je dio sređivanja jer omogućuje pružanje potpunijih podataka korisniku, ali je jednako tako u radu arhivista često presudan za razumijevanje

¹⁷ HR-AZDN-43. Zbirka matičnih knjiga i parica matičnih knjiga Zadarske nadbiskupije, Matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih Župe Olib (parice) i Stanje duša Župe Olib.

¹⁸ HR-DAZD-378. Zbirka matičnih knjiga, Olib Rk 693-697, 1718, 1719, 2236, Vk 700, 701, 1720, Mk 704, 1721, 1722. U izradi obiteljskoga stabla korišteno je i arhivsko gradivo objavljeno u nakladničkom nizu *Monumenta Glagolitica Archidioecesis Iadertinae* (knj. IV/1, IV/2, V, VI/1 i VI/2): *Pet glagoljskih matrica krštenih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1565.-1668.*, ur. Pavao Kero (Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2011); *Glagoljska matica krštenih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1743.-1805.*, ur. Pavao Kero (Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2012); *Tri glagoljske matice umrlih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1613.-1771.*, ur. Pavao Kero (Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2011); *Četiri glagoljske matice vjenčanih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1566.-1681.*, ur. Pavao Kero (Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2011); *Glagoljska matica vjenčanih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1730.-1821.*, ur. Pavao Kero (Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2012).

obiteljskih veza među pojedinim članovima čija je dokumentacija zastupljena u fondu, pa samim time i neophodan za formiranje odgovarajuće strukture obavijesnoga pomagala (*Slika 3*).¹⁹

3. Sređivanje korespondencije

Pri sređivanju korespondencije kao jedne od cjelina unutar osobnoga ili obiteljskoga arhivskoga fonda u literaturi se najčešće preporuča korespondente razvrstati abecednim redom. Takav postupak zastupa i Marina Štambuk-Škalić.²⁰ Na prednost abecednoga reda ukazuje i Danica Božić-Bužančić,²¹ a Melina Lučić potvrđuje da je u praksi taj način sređivanja najzastupljeniji te omogućuje najjednostavnije korištenje gradiva.²² Primjeri su takvoga sređivanja korespondencija sadržana u osobnom arhivskom fondu Rudija Supeka i korespondencija u osobnom fondu Vesne Parun, koje je sredio i opisao Marijan Bosnar.²³ Međutim, ako je arhivističko oblikovanje te cjeline gradiva u određenom fondu prilikom izrade inventara više usmjereno na predočavanje određenoga razdoblja te stvaranje boljega i potpunijega uvida u tijek događanja, korespondenciju je moguće srediti i kronološki, onako kako se ona uistinu i odvijala. Na taj način sređena je korespondencija od oko 20.000 pisama sadržana u osobnom fondu Vjekoslava Spinčića, koji je sredio Ivan Beuc.²⁴

Razdvajanje privatne od poslovne korespondencije obično se ne preporuča, jer se njihovi sadržaji često isprepliću te bi takav postupak od arhivista zahtijevao preveliki udio osobne procjene. Da takva podjela nije uputna smatraju autorice Štambuk-Škalić i Božić-Bužančić, kao i Melina Lučić, u određenim slučajevima i Branka Molnar.²⁵ Molnar međutim, kao i Božić-Bužančić – a sličnu mogućnost predlaže i Štambuk-Škalić – na prvo mjesto iznosi izdvajanje obiteljske korespondencije, nakon koje bi slijedili ostali korespondenti abecednim redom.²⁶ Upravo takav način sređivanja primijenila je u sređivanju fonda i izradi

¹⁹ Na važnosti skiciranja obiteljskog stabla ukazuju u svojim radovima: Molnar, "Obrada i opis arhivskoga gradiva," str. 2; Lučić, *Osobni arhivski fondovi*, str. 130-131.

²⁰ Štambuk-Škalić, "Vrednovanje arhivskoga gradiva," str. 88.

²¹ Božić-Bužančić, "Obiteljski arhivi," str. 283; Božić-Bužančić, "Osobni i obiteljski arhivi," str. 136.

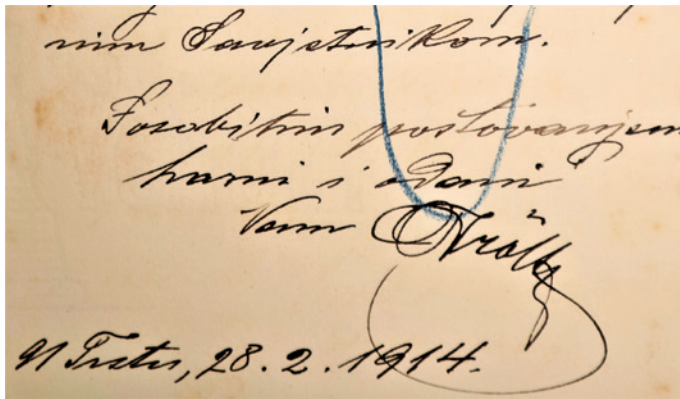
²² Lučić, *Osobni arhivski fondovi*, str. 139.

²³ Marijan Bosnar, *Osobni arhivski fond Rudi Supek: Analitički inventar* (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2010), str. 81-115; Marijan Bosnar, Vesna Parun: Analitički inventar: Osobni arhivski fond HR-HDA-1755 (Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2012), str. 48-94.

²⁴ Ivan Beuc, "Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića," *Arhivski vjesnik* 3 (1960): str. 274-275.

²⁵ Usp. Štambuk-Škalić, "Vrednovanje arhivskoga gradiva," str. 88; Božić-Bužančić, "Obiteljski arhivi," str. 283; Božić-Bužančić, "Osobni i obiteljski arhivi," str. 136; Lučić, *Osobni arhivski fondovi*, str. 138; Molnar, "Obrada i opis arhivskoga gradiva," str. 5-6.

²⁶ Usp. Molnar, "Obrada i opis arhivskoga gradiva," str. 5; Božić-Bužančić, "Osobni i obiteljski arhivi," str. 137; Štambuk-Škalić, "Vrednovanje arhivskoga gradiva," str. 88.

Slika 4. Detalj pisma s potpisom neidentificiranoga korespondenta 1914. godine. HR-AZDN-40. 5.1.575.

inventara pisane ostavštine Vincenza Virginija Dubravka Kolić, koja je ujedno razdvojila primljenu korespondenciju od poslana (koncepti).²⁷ Podjelu na primljenu i poslanu korespondenciju predlažu Božić-Bužančić i Molnar,²⁸ a Melina Lučić pak smatra da je koncepte najbolje pridružiti pismima primljenima od iste osobe.²⁹ Taj pristup pridruživanja koncepata primljenim pismima prikladan je i stoga jer su koncepti nerijetko pisani i na samom listu, odnosno poledini primljene pisma, pa se uz odgovarajuću naznaku u inventaru navode uz ime, odnosno prezime pošiljatelja.

U sređivanju korespondencije osobnoga fonda Vinka Pulišića primijenjena su najrecentnija načela, koja s dodatnim detaljnijim napatcima za sređivanje donosi Melina Lučić.³⁰ Te su smjernice korištene u svim dijelovima u kojima je to bilo moguće, odnosno u svim onim slučajevima u kojima je ocijenjeno da će u najvećoj mogućoj mjeri korisniku pružiti najbolju preglednost. Podjela na poslovnu i privatnu korespondenciju ni tu nije rađena. Korišten je nadalje pristup nerazdvajanja gradiva na temelju karakteristika formata,³¹ pa su i pisma i razglednice, dopisnice i čestitke sređivane kao jedinstvena cjelina. Ipak, uz jednu iznimku koja je opisana u nastavku.

Korespondenciju mons. Pulišića čine pisma ukupno 574 korespondenta, nastala u razdoblju od 1876. do 1935. godine. Ta cjelina sadrži i jedan manji dio pisama upućen od strane pošiljatelja čije potpise nije bilo moguće identificirati

²⁷ Dubravka Kolić, "Vincenzo Virginio, pravnik i agronom (1752-1830) i osobni fond u Državnom arhivu u Zadru," *Arhivski vjesnik* 53 (2010): str. 273-275.

²⁸ Božić-Bužančić, "Osobni i obiteljski arhivi," str. 136; Molnar, "Obrada i opis arhivskoga gradiva," str. 5.

²⁹ Lučić, *Osobni arhivski fondovi*, str. 138-139.

³⁰ Lučić, *Osobni arhivski fondovi*, str. 138-140.

³¹ Lučić, *Osobni arhivski fondovi*, str. 140.

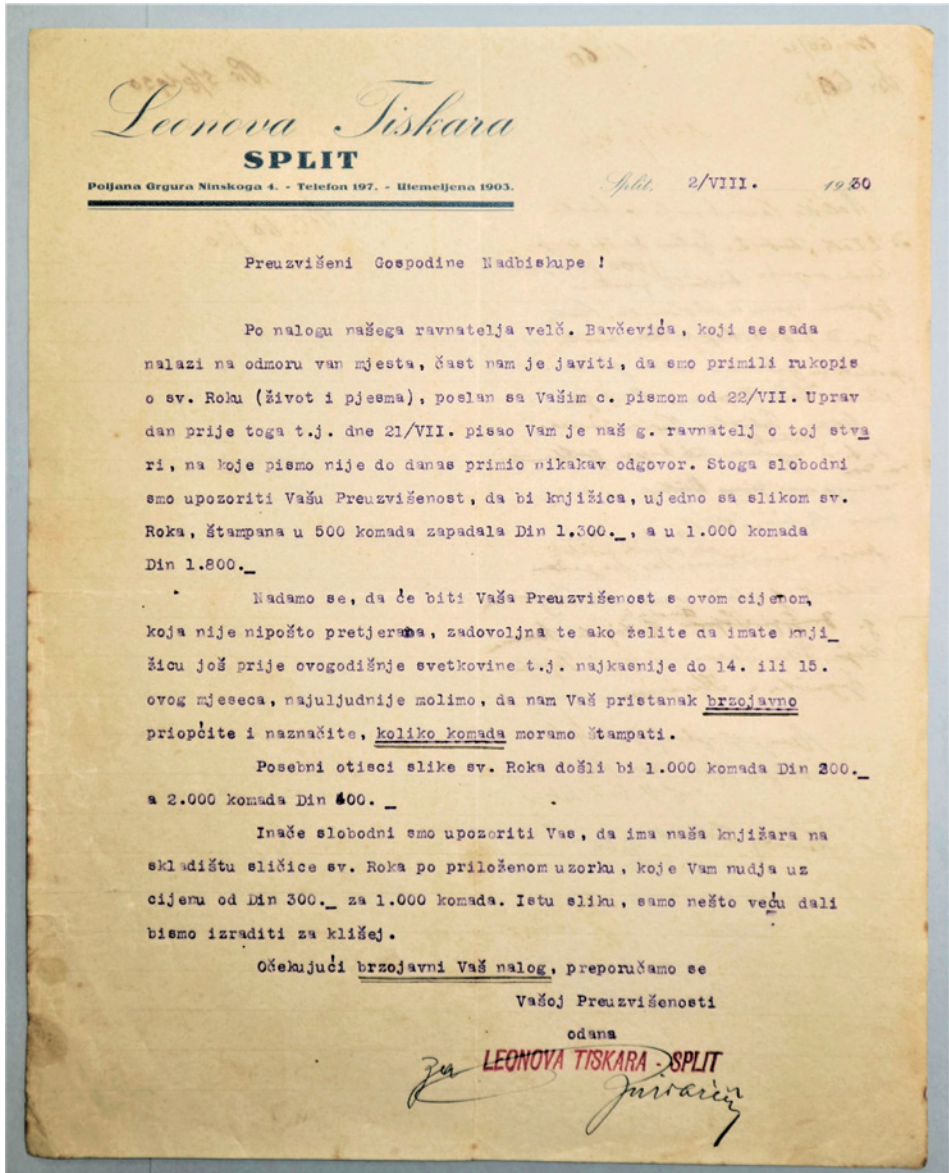
(Slika 4), potom ispisane posjetnice, kao i sačuvane koncepte, odnosno prijepise odaslanih pisama mons. Pulišića.

Razvrstavanje gradiva provedeno je abecednim redom, prema prezimenu korespondenta ili nazivu ustanove (iznimno prema imenu korespondenta, kada nije bilo moguće pročitati prezime ili ako ono nije navedeno). Unutar omota svakoga pojedinoga korespondenta gradivo je poredano kronološki. Ako se umjesto imena u potpisu nalazi samo inicijal ili samo prezime – a poznato je o kojoj je osobi riječ – puno ime pošiljatelja u tom popisu navedeno je u zagradama. Budući da se u čitavom fondu, a tako i u korespondenciji, susreće gradivo pisano različitim jezicima – uz hrvatski zastupljeni su u najvećoj mjeri talijanski i njemački, nešto manje latinski – imena pravnih osoba, tj. ustanova, udruženja i slično, navedena su najčešće u hrvatskom prijevodu s izvornim nazivom u zagradama, primjerice: C. k. Agencija za crkvene poslove Austro-ugarske monarhije (*I. R. Agenzia per gli affari ecclesiastici della Monarchia austro-ungarica*). No, u određenim slučajevima, osobito kada su u pitanju poduži nazivi, prijevod bi mogao biti i ponešto drugačiji od ponuđenoga. Stoga se u abecednom nizu nazive spomenutih korespondenata ipak može pronaći i na izvornom jeziku, u tom slučaju nesigurnirane, ali s uputom na odgovarajuću signaturu, odnosno onu pod kojom je dokument fizički smješten, primjerice: *Kanzleidirektion des Herrenhauses des Reichrates*, *vidi: sign. 5.1.178*, pri čemu je 5.1.178 signatura za Gornji dom Carevinskoga vijeća, Glavna kancelarija.

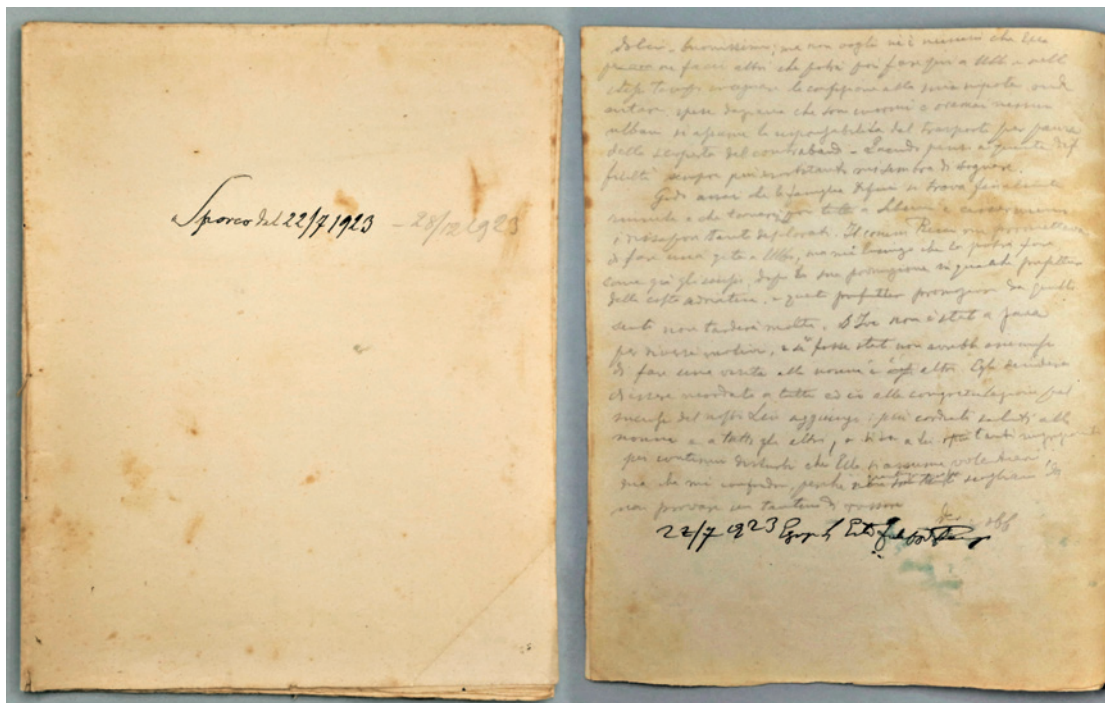
Radi postizanja što veće iskoristivosti i preciznosti obavijesnoga pomagala, upućivanje na odgovarajuću signaturu jedan je od elemenata koji je korišten u još nekoliko drugih slučajeva prilikom sređivanja korespondencije. Naime, hoće li određeno pismo biti razvrstano prema nazivu ustanove ili imenu potpisnika (u slučajevima u kojima uz ime i prezime potpisnika stoji ispisano ime ili pečat s imenom ustanove, udruženja i sl.) ovisilo je o osobnoj procjeni arhivista. No, bez obzira koja je mogućnost odabrana, tj. je li kao korespondent navedena osoba ili ustanova, uvijek je u abecednom nizu navedena i ona druga opcija, bez vlastite signature, ali s uputom na onu pod kojom je pismo zaista smješteno. Jednako tako, ako pismo ima više potpisnika, signatura je dodijeljena onomu koji je prvi naveden. A svi oni ostali potpisnici i u tom su slučaju u abecednom nizu korespondenata poimence spomenuti – opet s uputom na odgovarajuću signaturu, a to je ona prvoga potpisnika.³²

Sačuvani koncepti i prijepisi pisama koja je mons. Pulišić odaslao pridruženi su uz primljena pisma istoga korespondenta. Ponegdje su koncepti bili pisani i na samom listu primljenoga pisma (Slika 5). U manjem broju slučajeva nalaze se samo koncepti Pulišićevih pisama (bez primljenih pisama), koji su također razvrstani prateći abecedni red popisa korespondenata.

³² Usp. Bosnar, *Vesna Parun*, str. 48.

Slika 5. Pismo upućeno iz Leonove tiskare u Splitu i koncept odgovora mons. Pulišića na poledini, 1930. godina. HR-AZDN-40. 5.1.282.

Dio koncepata uvezan je u sveščiće, a oni su pak odloženi na kraju abecednoga popisa korespondenata. Riječ je o 11 sveščića s konceptima upućenim različitim primateljima, u razdoblju od 1917. do 1932., no nisu sačuvani sasvim u kontinuitetu. Koncepti su većinom uvezani prema godini nastanka, premda ponegdje sveščić obuhvaća i više (ili manje) od jedne godine. Na naslovnoj stranici jednoga dijela sveščića nalazi se natpis *Sporca* te datum i godina (*Slika 6*),³³ a pojedini su sveščići označeni samo godinom.

U popisu korespondenata navedeni su i oni za čija je pisma, zbog konteksta u kojem su nastala, odlučeno da budu smještena unutar drugih arhivskih jedinica (serija i podserija). Primjerice, slučaj je to s pismima majstora klesara koji su radili na izradi spomenika podignutoga u sjećanje na otkup otoka Oliba. Ta pisma nisu odvajana u seriju Korespondencija, nego su ostavljena unutar serije Povijest Oliba, pod signaturom koja se odnosi na dokumentaciju o spomeniku.³⁴

³³ Usp. HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić, 5.1.576. Uvezani sveščić s konceptima pisama od 22. srpnja do 28. prosinca 1923. godine.

³⁴ HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić, 7.50. Dokumentacija o spomeniku podignutom u sjećanje na otkup otoka Oliba, 1934.-1935.

<p>Podaci u službenom uredu brzojavka ispunjavaju se pismomata rukopisnog ureda, 1. ime podavatelja ureda, 2. predmetni broj, 3. broj riječi, 4. datum i obilježje, 5. datum dostave, 6. sat i čas predaje.</p> <p>Le indicazioni nel testo di servizio dei telegrammi compilati a mezzo d'un apparecchio a spina si leggono: 1. il nome dell'ufficio d'impostazione, 2. il numero d'impostazione, 3. il numero della parola ovemente in forma di frazioni, 4. il giorno del mese e 5. l'ora e minuti d'impostazione.</p>	Vrsta:) Classi:)	Broj dolaska:) Numero d'arrivo:)	Brzojavna uprava ne preuzima nikakve odgovornosti u pogledu ispravnosti ili dostave predanih joj brzojavaka. L'amministrazione dei telegrammi non assume alcuna responsabilità per i telegrammi consegnati per la trasmissione o il recapito.
Sređivatelj: nadbiskup Pulišić ZP			
Službeni ured: Indirizzo d'ufficio:	Brzojavka — Telegramma iz — da SP		Prijemna od:) Ricevuta da:) (no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.)
(Br. / No.)	(= nno. split 768 38 11 10 - m +		(no.) / (m.) (no.) / (m.) (no.) / (m.)
<p>splitsko općinsko upraviteljstvo moli okupljene dalmatinske biskupe da s danasnje konferencije pokrenu akciju na odbranu glagoljice vjerske i narodne svetinje katolickih hrvata zivim pouzdanjem da nase doba ne ce zabiljeziti njezina propast + nacelnik katalinic</p>			

Slika 7. Brzojav splitskoga načelnika Katalinića upućen nadbiskupu Vinku Pulišiću s molbom za obranu glagoljice na biskupskoj konferenciji održanoj u veljači 1914. godine. HR-AZDN-40. 5.2.10.

Razlog odvajanja toga dijela korespondencije od ostatka pripadajućega gradiva isključivo je u njihovoj sadržajnom aspektu. S obzirom na to da se u fondu nalazi veća količina brzojava, i to pretežito istovrsnih poruka, odlučeno je da isti budu izdvojeni u zasebnu podseriju, pri čemu su tematski podijeljeni na dvanaest arhivskih jedinica. Riječ je ponajviše o čestitanjima na imenovanju, ređenju i ustoličenju za biskupa i nadbiskupa, čestitanju Božića, Uskrsa i imendana, potom nizu brzojava sa zamolbama za obranu glagoljice i dr. Procijenjeno je, naime, da će takvim načinom sređivanja korisnicima biti pružena veća količina informacija i cjelovitija slika o određenim sadržajima, odnosno događajima, nego da je taj dio korespondencije ostao izmiješan s ostatkom gradiva. Jedan od primjera svakako su spomenuti brzojavi za očuvanje glagoljice u vjerskim obredima, što je u to vrijeme bila je izuzetno važna tema, ne samo kao crkveno, nego i kao političko pitanje (Slika 7).³⁷ Oblikovanjem te cjeline korisniku je direktno

³⁷ Bralić, "Vinko Pulišić," str. 246-247; Gverić, „Crkva i politika,” str. 35-56. Usp. HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić, 5.2.10. Brzojav s molbom za obranu glagoljice na biskupskoj kon-

Slika 8. Omotnica koju je mons. Pulišić upotrijebio za odlaganje brzojava primljenih prigodom imenovanja i ustoličenja za zadarskoga nadbiskupa 1910. godine. HR-AZDN-40. 5.2.8.

pružena informacija o postojanju gradiva odgovarajuće tematike, a njihovim razdvajanjem i odlaganjem u abecednom nizu prema imenu pošiljatelja to bi bilo sasvim zanemareno. Takvim postupkom sređivanja navedene korespondencije, tj. brzojava, u određenoj mjeri slijedeno je i arhivističko načelo prvobitnoga reda, jer je i sam stvaratelj fonda dio toga gradiva, iako ne potpuno dosljedno, odvojio u omotnice na koje je napisao bilješku o njihovoj sadržaju. U slučajevima u kojima su sačuvane, te su omotnice prilikom sređivanja ostavljene uz pripadajuće brzojave (Slika 8).³⁸

Unutar osobnoga arhivskoga fonda Vinka Pulišića sačuvana je i korespondencija koja nije u izravnoj vezi sa stvarateljem fonda, nego se odnosi na

ferenciji održanoj u veljači 1914. godine, upućen nadbiskupu Vinku Pulišiću od strane splitskoga načelnika Katalinića.

³⁸ Usp. HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić, 5.2.8. Omotnica koju je mons. Pulišić upotrijebio za odlaganje brzojava primljenih prigodom imenovanja i ustoličenja za zadarskoga nadbiskupa 1910. godine.

članove njegove obitelji – oca Stjepana i brata Matu. Taj dio gradiva sređen je i opisan u okviru odgovarajućih podserija serije Obitelj Pulišić.³⁹ I na kraju, sačuvana korespondencija raznovrsnih pošiljatelja i primatelja od ukupno 55 arhivskih jedinica raspoređena je unutar jedne od podserija serije Dokumenti drugih osoba.⁴⁰

4. Zaključak

Izrada obavijesnoga pomagala koje korisniku omogućava što jasniji uvid u sve dijelove jednoga arhivskoga fonda, a time i njegovo lakše i jednostavnije pretraživanje, zahtijeva pažljivo promišljanje u postupcima njegova oblikovanja. Kada je u pitanju sređivanje i opisivanje osobnih arhivskih fondova, uključujući korespondenciju kao njihov sastavni dio, pored općih propisa i naputaka koje je potrebno slijediti, bitan udio u oblikovanju inventara ovisi i o osobnoj prosudbi arhivista. Opća arhivistička načela sređivanja pritom, dakle, ne isključuju određena odstupanja, nego njihova primjena u određenim slučajevima može pridonijeti potpunijemu i preglednijemu prezentiranju gradiva.

POPIS IZVORA

Arhivsko gradivo

Arhiv Zadarske nadbiskupije

HR-AZDN-39. Osobni arhivski fond Ivan Pulišić.

HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić.

HR-AZDN-43. Zbirka matičnih knjiga i parica matičnih knjiga Zadarske nadbiskupije.

HR-AZDN-54. Osobni arhivski fond Šime Pulišić.

Državni arhiv u Zadru

HR-DAZD-378. Zbirka matičnih knjiga.

³⁹ HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić, 6.1.3. Stjepan Pulišić: Korespondencija i 6.2.3. Mate Pulišić: Korespondencija.

⁴⁰ HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić, 8.2. Dokumenti drugih osoba: Korespondencija.

Literatura

Bateljja, Juraj. *Zadarska trilogija: Knjiga 2: Povijesne crtice o Zadarskoj nadbiskupiji u prvoj polovici 20. stoljeća i euharistijski kongresi u Preku (1925.) i Benkovcu (1938.)*. Zadar: Zadarska nadbiskupija, 2014.

Beuc, Ivan. "Rukopisna ostavština Vjekoslava Spinčića." *Arhivski vjesnik* 3 (1960): str. 233-278.

Bondulić, Tomislav. "50. obljetnica smrti: Dr. Vinko Pulišić biskup šibenski, nadbiskup zadarski i metropolita Dalmacije 1853-1936." *Vjesnik Zadarske nadbiskupije* br. 3-4 (1986): str. 52-53.

Bosnar, Marijan. *Osobni arhivski fond Rudi Supek: Analitički inventar*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2010.

Bosnar, Marijan. *Vesna Parun: Analitički inventar: Osobni arhivski fond HR-HDA-1755*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2012.

Božić-Bužančić, Danica. "Obiteljski arhivi – sređivanje i naučna obrada." *Arhivski vjesnik* 14 (1971): 275-287.

Božić-Bužančić, Danica. "Osobni i obiteljski arhivi." U *Priručnik iz arhivistike*, ur. Bernard Stulli, str. 128-139. Zagreb: Savez društava arhivskih radnika Jugoslavije, 1977.

Bralić, Ante. "Vinko Pulišić, nadbiskup zadarski i metropolita Dalmacije (1853.-1936.)." U *Olib: Otok, selo i ljudi*, ur. Lovro Ivin, str. 245-252. Zagreb: Družba Braća hrvatskog zmaja, 2009.

Četiri glagoljske matice vjenčanih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1566.-1681., ur. Pavao Kero. Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2011.

Glagoljska matica krštenih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1743.-1805., ur. Pavao Kero. Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2012.

Glagoljska matica vjenčanih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1730.-1821., ur. Pavao Kero. Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2012.

Gverić, Ante. "Crkva i politika kroz službu zadarskog nadbiskupa Vinka Pulišića: (1910.-1922.)." Doktorski rad, Sveučilište u Zadru, 2016.

ISAAR(CPF): Međunarodna norma arhivističkog normiranog zapisa za pravne i fizičke osobe te obitelji. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2006.

ISAD(G): Opća međunarodna norma za opis arhivskoga gradiva. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2001.

Ivin, Lovro. "Pregled povijesti otoka i naselja." U *Olib: Otok, selo i ljudi*, ur. Lovro Ivin, str. 75-111. Zagreb: Družba Braća hrvatskog zmaja, 2009.

Kero, Pavao. Biografski leksikon svećenika Zadarske nadbiskupije. [Rukopis u pripremi za izdavanje. Riječ je o radnome naslovu.]

Kero, Pavao. "Dva vlastoručna pisma sv. Pija X. biskupu šibenskom Vinku Pulišiću." *Marulić* 36, br. 1 (2003): str. 47-48.

Kero, Pavao, ur. *Tri glagoljske matice umrlih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1613.-1771.* Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2011.

Kero, Pavao. *Zadarska nadbiskupija od 1918. do 1948. godine.* Zadar: Stolni kaptol sv. Stošije, 2010.

Kolić, Dubravka. "Vincenzo Virginio, pravnik i agronom (1752-1830) i osobni fond u Državnom arhivu u Zadru." *Arhivski vjesnik* 53 (2010): str. 265-278.

Lučić, Melina. *Osobni arhivski fondovi: Arhivistički pogled na prikupljanje, obradbu i interpretaciju rukopisnih ostavština u baštinskim institucijama.* Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014.

Modrić, Oliver, Josip Kolanović. *Vodič Arhiva Zadarske nadbiskupije.* Zadar: Državni arhiv u Zadru, 2013.

Molnar, Branka. "Obrada i opis arhivskoga gradiva obiteljskih i osobnih fondova." U *Arhivi i društvo – izazovi suvremenog doba: Izlaganja s 2. kongresa hrvatskih arhivista*, ur. Ivana Prgin, str. 1-10. Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2005.

"Nekrologij: Dr. Vinko Pulišić." *Dijecezanski list za Šibensku biskupiju i Apostolsku administraciju* 11, br. 1-2 (1936): str. 12-14.

Perović, Anamaria. "HR-AZDN-40. Osobni arhivski fond Vinko Pulišić (1727/1939)." Analitički inventar, Državni arhiv u Zadru, Zadar, 2018.

Pet glagoljskih matrica krštenih Župe Uznesenja BDM na Olibu: 1565.-1668., ur. Pavao Kero. Zadar: Stalna izložba crkvene umjetnosti, 2011.

Pulišić, Vinko. *Olib: Ukratko i prosto sastavio jedan stari domorodac.* Preko: Tisak katoličke hrvatske tiskarne, 1929. [U knjizi nije naveden podatak o autoru, ali je autorstvo utvrđeno iz drugih izvora.]

Štambuk-Škalić, Marina. "Vrednovanje arhivskoga gradiva u osobnim arhivskim fondovima." *Arhivski vjesnik* 38 (1995): str. 81-91.

Summary

SOME PECULIARITIES OF ARRANGING CORRESPONDENCE ON THE EXAMPLE OF THE PERSONAL PAPERS OF VINKO PULIŠIĆ, THE ARCHBISHOP OF ZADAR AND METROPOLITAN OF DALMATIA

The paper outlines the manner in which the correspondence within personal papers can be arranged, based on the example of the personal papers of Vinko Pulišić, archbishop of Zadar and metropolitan of Dalmatia. The procedure of formation of this particular whole (i.e. correspondence) of the archival fonds and its arrangement had been done by taking into account the obligatory archival norms and by considering guidelines that had so far been published in literature dealing with the subject. At the same time, contemporary recommendations for arranging were mostly used, and, to a certain extent, adjusted to needs arising from the content of the archives. When it comes to arranging and describing personal papers, including correspondence as its component, besides general regulations and instructions that had to be taken into account, the important part in producing an inventory also depends on the personal judgement of the archivist. Hence, general archival principles pertaining to arranging do not exclude certain variations, but their implementation in some cases can contribute to a more complete and clear presentation of the archives.

Keywords: *personal papers; Vinko Pulišić; archbishop of Zadar; metropolitan of Dalmatia; series; correspondence; reference number*

Translated by Marijan Bosnar